

*basis of the work were the principles of historicism, systematic and scientific objectivity. They led to the combination of General, special and specific, concrete analysis of these phenomena under certain conditions, and adequate interpretation of the source text.*

**Keywords:** *merchants, burghers, Jews, Ukrainian, Russian, foreign, communities, merchants, traders, Perejaslav, goods trade, prices, pubs, houses, alcoholic beverages.*

Одержано 23.02.2016

УДК 94(477:470+571): 352.075 : 929 «17» Ілейко

Ганна Філіпова  
(Київ)

### «ПРОТЕКЦІАНТ» КНЯЗЯ МЕНШИКОВА ЯКІВ ІЛЕЙКО: ОБЛИЧЧЯ РОСІЙСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

*У статті на прикладі діяльності наглядача вотчин князя О.Д. Меншикова Я. Ілейка розглянуто особливості російського адміністрування земель, які належали знатним вельможам та державним діячам з оточення царя Петра I. Проаналізовано низку маловідомих архівних документів, основну масу яких складають судові справи за чолобитними населення Почепської та Бакланської сотень, в котрих виражалися скарги на зловживання адміністраторів Меншикова.*

*На початку XVIII ст., а особливо – після розгрому військ шведського короля Карла XII під Полтавою у 1709 р., російські землевласники почали звертати увагу на українські території та виявляли зацікавленість у заволодінні ними. Земельні наділи на території спочатку Слобідської України, а згодом і Гетьманщини роздавалися царем в нагороду за різні заслуги перед державою. Однак, мали місце і незаконні захоплення територій, а також насильство над місцевим населенням з метою наживи, що призводило до серйозних конфліктів між посполитими людьми і козаками з одного боку, та російськими управліннями – з іншого.*

**Ключові слова:** *О.Д. Меншиков, російська адміністрація, Почепська сотня, Бакланська сотня, Почепська справа, Мекленбурзький полк.*

У своїй цікавості до півдня Російської імперії князь О.Д. Меншиков знаходився в рамках загальних тенденцій, притаманних впливовим російським вельможам-землевласникам першої половини XVIII ст. Першими на українські землі звернули увагу найбільш могутні сановники та старші чини офіцерства, котрим у зв'язку з їх положенням та близькістю до збройних сил було легше не тільки отримувати нові володіння, а й стримувати опір козацької старшини та вільних козаків, яких закономірно обурювало те, що їх віддають у належність росіянам власні гетьмани [3, с. 326].

Посиленню цієї тенденції значною мірою сприяли військові події на території України, у зв'язку з якими ряд сподвижників Петра I отримав у винагороду землі. Особливо яскраво дана закономірність проявилася після 1709 р., коли царем за сприяння гетьмана Скоропадського було розподілено нагороди за участь у антишведських операціях та Полтавській битві.

Розширюючи свої володіння в Україні, отримані в нагороду після перемоги над шведами та частково конфісковані у гетьмана Івана Степановича Мазепи, Меншиков вдавався до нелегальних перемещувань та поборів [2, с. 54]. Наприклад, «Малоросійські справи» фіксують кілька випадків, коли князь власноруч бив чолобитників та прохачів, які намагалися захистити своє майно від його зазіхань [1, с. 462].

Агресивна поведінка та відверто загарбницька політика були також характерними рисами управлінців, які діяли від імені князя Меншикова. Архівні документи містять безліч

судових справ, перебіг котрих яскраво демонструє особливості взаємовідносин російської адміністрації з підвладним їй козацтвом.

У цих справах час від часу фігурують одні й ті ж самі особи, які в різний час «відзначилися» своїми нахабними зловживаннями в різних містах, сотнях і навіть полках. Ці люди з їх діловою хваткою, жорстокістю та користолюбством є гарними прикладами для розуміння особливостей кадрової політики князя Меншикова.

Дані про діяльність управителів Меншикова на українських землях починають з'являтися в офіційній документації приблизно з кінця 1710-х рр. [4, арк. 1–3]. Але найбільшого розмаху їх діяльність набула в 1720-ті рр., коли у самому розпалі була так звана Почепська справа, пов'язана з незаконними перемещуваннями земель навколо міста Почепа на користь Меншикова.

Яків Ілейко, або ж Вілейко у деяких варіантах написання, Стародубського полку козак та шляхтич, «протекциант светлейшого князя», активно діяв на території Бакланської сотні приблизно з 1719 р. У порівнянні з іншими адміністраторами князя, котрі в основному відзначилися фінансовими аферами та адміністративними зловживаннями, Ілейко зайшов набагато далі. Судячи з відомостей, які містяться у численних скаргах різних осіб, у різний час постраждалих від свавілля слуг Меншикова, Яків Ілейко був людиною крутого норову і мав садистські нахили, котрі безкарно реалізовував по відношенню до населення сотні.

Універсалом Меншикова, виданим 23 грудня 1723 р., Ілейка було наділено значними повноваженнями. «По Его Светлости указу послан смотритель Его Светлости Яков Илейко для учреждения караулов в пристойных местех дабы из сторонних городов и уездов и почепских козаков в лес Его Светлости... дерева на будовлю и на дрова отнюдь никто не брал» [6, арк. 32]. Згідно з цим наказом, всі війти мали надавати Ілейку таку кількість людей та підвод, яка йому знадобиться.

У 1720 р. жителі села Волуець подали цареві Петру I чолобитну на Ілейка за те, що він забив на смерть двох чоловіків – свого сторожа Лазаря Моложавця і кріпака багатого козака Стародубського полку Петровського. Чолобитну за сприяння своїх господарів подали сини убитих. Обоє представляв козак Остап Тарасевич [6, арк. 12].

У результаті допитів учасників справи, чолобитників та їх односельчан, вималювалася така картина. Від'їздивши до Стародубу, Ілейко залишив сторожем своїх дворів Лазаря Моложавця. Останній був схильний до пиятики і, неочікувано повернувшись вночі, хазяїн застав його на посту нетверезим. Ілейко, «ухватив его, Лазаря, в единой сорочци, босого, без шапки та без пояса, та в swoim двори бив и мучив его немилостиво смертним боем». Сини Лазаря, дізнавшись про біду, що з ним скоїлася, намагалися визволити батька, але Ілейко заборонив пускати їх до свого двору, продовжуючи знущатися над Моложавцем. До прохань синів звільнити сторожа пристали сусіди. У відповідь Ілейко виставив на караул козака, «наказывая, дабы нейшли во двор, велел их всех перехлестати».

Невістка Моложавця принесла його одяг, і Ілейко, прив'язавши чоловіка, мов собаку, до голоблі, повіз до Стародуба, вочевидь, бажаючи публічно судити, «и всю дорогу бил и тиранско мучив». Там він тримав сторожа кілька тижнів, після чого той помер [6, арк.14].

В тому ж 1720 р., згідно з чолобитною, поданою на ім'я гетьмана Скоропадського та царя Петра I козаком Стародубського полку Почепської сотні Андрієм Яковичем Збитинським у лютому 1723 р., Ілейко активно займався грабунками. 14 січня 1720 р. Збитинський з товаришами спорядив п'ять підвід та сани з пенькою до Стародуба. На шляху до Стародуба валка зустріла Якова Ілейка з солдатами. Як і варто було очікувати, Ілейко заборонив козакам простувати до Стародуба, забрав їх товар, і відвіз «за лес Покрова к своему двору». Збитинський жалівся: «А по указу Вашего Императорского Величества, приказчику города Почепа Его Высококняжеской Светлости дела никакого нема до козаков. А он Илейка за тем делом послан был, и насильно позаворочал подводы наши з пенькою». Далі чолобитник відзначав, що козаки за наказом Петра готують фураж для військового забезпечення, а люди Почепського прикажчика в селах, хуторах і на шляхах з

них збиткуються і грабують, хоча князю Меншикову «до нас козаков жадного дела нема». Документ завершується так: «Всепокорственно и рабско молю вашего Императорского величества... неподай мене в разорение таковых противников» [6, арк. 5].

Приблизно тоді ж, 28 лютого 1723 р., велася ще одна справа щодо діяльності Якова Ілейка. Згідно зі словами свідків, цього разу Ілейко вирішив незаконно вирубати частину лісу навколо села Волуець. «И для того ж около 30 штук в пуки позвязувано з собою привез, чого он теперь запирается, однак люде мои, которые то видели... о том и известили» – показав капітан розквартированого на території Бакланської сотні Мекленбурзького полку Богіслав де Хорн [6, арк. 5].

Такі дії переповнили чашу терпіння бакланського вйта Тараса Афанасовича. Він, доставши через одного саксонського унтер-офіцера зброю (чотири рушниці за показаннями Хорна), озброїв односельчан і став погрожувати Ілейку. «Протекціант», будучи людиною гарячою, тієї ж миті вихопив шаблю.

Виникла сутичка. Зібравши своїх людей, Ілейко вночі пішов штурмом на Ратушу в Баклані. Під час виламування міцних дверей отримала поранення одна людина. Тієї ж ночі було здійснено напад на двір старости Афанасовича і піднято там «галас и гвалт». Війт втік шукати захисту у капітана Хорна, «и капитан с мекленбуржцами войта оборонили». Хорну вдалося прорватися до барикадованої Ратуші, де він дізнався, що ніякого письмового дозволу на такого роду дії у людей Меншикова не було. За допомогою солдат декого з них було спіймано і ув'язнено. Допит одного з них нічого не дав – він «запирался, и рука его была нечитательна».

Ілейка разом з його людьми відвезли до Стародуба, де дуже швидко вирішили, що робити. Справу згорнули, тільки-но дізнавшись, з чіми представниками доведеться мати справу. З Глухова відразу виїхав полковник з «мировою». Про все це самого Меншикова регулярно інформували його слуги [6, арк. 7].

Судячи з документів, відносини між адміністрацією Меншикова та розквартированими на територіях князя військовими були дуже неоднозначними. Відомо, що у березні 1723 р., невдовзі після сутички з людьми Ілейка, почепські управителі Гаврило Лукін та Іван Гудович відмовилися давати зимові квартири Мекленбурзькому полку та місцевим козакам, які повернулися з робіт по будівництву Ладозького каналу ще минулої осені, і весь цей час перебивалися чим могли. Незважаючи на чолобитні, які писалися на ім'я Полуботка, одну роту мекленбуржців було розкидано по подвір'ям місцевих жителів – найбільш підданих князя Меншикова, але козакам квартир не дісталось. В самому Почепі приймати військових не хотіли взагалі.

На негайному розквартируванні став наполягати Стародуб, на що Лукін відповів в одному листі, запевняючи, що сталося непорозуміння. Через халатність козацької старшини він дізнався про прибуття козаків з «канальных работ» надто пізно і, якби його попередили раніше, проблема б не виникла. «А без повеления Его Светлости учинить нам отнюдь невозможно» – посилався він на авторитет свого хазяїна, і додавав, що козаки фактично вже перебувають у звільненні, і таким чином квартири їм не потрібні.

Нарешті, згідно з особистим розпорядженням Петра І, козаків розселили по дворах посполитих, не обходячи нікого. А Меншиков отримав величезну грошову компенсацію від Малоросійської колегії за те, що поступився, і провіант було зібрано з його підданих [5, арк. 1–9].

Ілейко ж, невдовзі будучи в селі Верхличі, зі своїми людьми захопив двір козака Івана Івановича Губенця, наказавши його слугам більше не слухатися хазяїна. Біля місцевого млина він поставив «нарочного человека» для відбирання «мельничного збору» [6, арк. 19].

Козак Михайло Дебонов з сусіднього села, зачувши про це, послав Івана Песника з шістьма козаками дізнатися у чому справа і, щоб переконатися, що слуги Губенця перейшли на бік Ілейка добровільно.

Під час зустрічі в садибі, захопленій представниками Меншикова, Ілейко частував гостей горілкою і питав, звідки і для чого вони прибули. Песник відповів, дещо перебільшивши свої повноваження, що він з козаками діє від імені бакланського сотника Антипа Соколовського. Він запропонував Ілейку, знову ж таки, іменем сотника, добровільно відійти з двору, обіцяючи відсутність переслідувань в такому разі. Ілейко відповів, що він не робить нічого поганого людям Губенця і не чинить жодного розорення. Нічого не досягши, Песник з козаками поїхав додому, але по дорозі їх нагнав Ілейко зі своїми людьми та почав бити. Козака Михайла Дедчонка він ударив дубиною по голові, ще одного збив з коня та звелів зв'язати, а самого Івана Песника бив дубиною.

Діставшись знову до захопленого двору, Ілейко розпочав допити. Він хотів будь-якою ціною добитися від козаків зізнання у тому, що їх надіслав сотник Антип Соколовський задля того, щоб убити його самого. Козаків били, забивали в колодки, влаштовували їм очні ставки. «От того страху и нестерпного бою мусили... напрасно сказать по его Илейкиной науке, якобы мы приехали у Верхличи забить Илейку... А ежели не будете так казати, то позабиваю вас до смерти. И так мы, с великого пристрастия и немилосердного бою, мусили говорити по его Илейкину приказу» – постійно повторювали чолобитчики, подаючи скаргу на Ілейка [6, арк. 20–21]. Розділивши козаків по різним хатам, Ілейко наказав їм все одно говорити «в одно слово», і в такому разі обіцяв більше не мучити.

Однак, допити продовжувалися, не дивлячись на те, що слуги Меншикова вже отримали зізнання – вочевидь, «протекціант» отримував від цього особливе задоволення і таким чином розважався. Під час чергового побиття в три дубини, лежачи на лавці у нестямі, Іван Песник розповів, що незадовго до поїздки його відвідав син Соколовського і сказав йому, що їхатиме у Верхличі. Нічого більше не пояснивши, він поїхав своєю дорогою, а Песник вирішив заїхати до нього в гості, і саме тому відправився у Верхличі. Ці покази тільки продовжили страждання козаків.

З Верхличів полонених напівживих козаків перевезли до села Великої Пелевні. Після чергових знущань та побоїв, переночувавши, Ілейко разом зі своєю здобиччю відбув до Почепу. Наступну ніч вони провели на дворі Ілейка, «а з двора его повезено в хоромы Его Светлости перед Ивана Гудовича. И в то число нас Иван Гудович велел увести в тюрьму исподнюю, а в тюрьме сидели до полудня, а з тюрьмы повели нас знову в хоромы перед Гудовича, и там нас при Гудовичу и при Лукину... Сидоров допрашивал, и в допросе по пристрастии и по науке его Илейки сказали тоди слово в слово будтобы нас Сотник направил забить его» [6, арк. 22].

Для козаків ця історія закінчилася несподівано – у присутності місцевих світських і духовних осіб, управителі Гудович та Лукін в канцелярії прочитали вирок, котрий містив штраф. Під штрафом малося на увазі все майно, яке було у козаків при собі. Їх буквально роздягли до останньої сорочки, забравши залишки грошей, кінську збрую, чоботи та каптани, при чому гроші забирав сам Ілейко. Відразу стало зрозуміло, для чого було сфабриковано звинувачення, проте, багато справ Ілейка мали більш далекоглядні наслідки і були підпорядковані, очевидно, наказам самого Меншикова – князь намагався зіпсувати репутацію бакланського сотника Антипа Соколовського, щоб поквитатися з ним за супротив своїм планам.

Численні донесення в Генеральну Канцелярію на Ілейка, що надходили протягом одного тільки 1723 р., змальовують перед нами вражаючу картину. В один голос в чолобитних говорилося, що «протекціант» «увечия козакам почепским чинил. А прочих хватал... и в Почеп увозил, коней и прочие вещи забирал. Козаков, везучих лес, обирал, коней забирал, коней передавал на хutory князя Меншикова» [6, арк. 27]. Можна зрозуміти, що історія козаків Івана Песника – доволі типова у відношенні свого розгортання та фіналу, і у Якова Ілейка був гарно відпрацьований та дієвий метод роботи. Він регулярно об'їздив підпорядковані йому села та збирав з них величезні гроші «на штат Его Светлости» [6, арк. 31]. Також козаки стверджували, що після наказу Меншикова про

охорону лісів від незаконного вирубування Ілейко став набагато сміливіше здійснювати «грабительства тяжкие, побой и тюремное узение», і жителі околиць Почепи мали мовчки терпіти [6, арк. 32].

Розгляньмо інші типові зловживання Ілейка.

У 1722 р. ним було здійснено рейд до села Волуєць, де він, щоб залякати жителів села, захопив у полон війта та мельника. Це спричинило масову втечу селян і дозволило Ілейкові безкарно грабувати господарські подвір'я (згідно з одним із реєстрів «великого хаповства и разорения», лишень з одного двору Ілейко вивіз краму майже на 400 золотих рублів) [6, арк. 116].

У козака Івана Федоровича, котрий у лютому 1723 р. прийшов до Стародубської канцелярії зі своєю дружиною, люди князя Меншикова відібрали двір з хазяйством «за то, что он под Светлейшим Князем жить не хочет». Федорович розповідав, помиляючись датою, що Ілейко «сего 1723 р., перед Вербною неделею ночью порою селе Алексеевке на дом... с десятима салдатами почепскими напал и козак Иван з двору своего в страхе ушол, и Илейко матеръ Иванову и жону и вихованца Ивановаго схвативши... бити велел до полусмерти. А были с Илейком салдаты и мужики с Савлукова и з Макарова» [6, арк. 27–29]. Більше того, Ілейку під страхом побиття та таких само конфіскацій майна допомагали односельчани Федоровича – зокрема, постраждалий стверджував, що знав тих, хто тримав під караулом його родину.

У березні 1723 р. Яків Ілейко, будучи надісланим від почепських управителів, забрав у Романа Карновича, військового товариша, шовк, чотири котли, три мідні труби, осьмачок вівса, «со всеми именями движимыми и недвижимыми, а из дому его козака Романа выгнал» [6, арк. 30].

У козака Почепської сотні Андрія Сидоровича Ілейко забрав вітряка та невелику слобідку, а ще 30 овець, 20 свиней, мідні горілчані котли з трубами, і так далі. Майно Сидоровича під охороною відправили до Почепу. Тоді ж у сусідки Сидоровича, вдови Митрихи, теж відібрали вітряки.

Декоtrim з козаків Ілейко, провадячи типову політику на землях, що належали Меншикову, забороняв займатися господарством та торгівлею, обрікаючи ледве не на голодну смерть. «А одказуючи, он Яков Илейко говорил тое, если подпишеша бытии подданным Светлейшего Князя, то Мелницы твои... при тебе будут, и будешь ими владеть по-прежнему» – жалівся один з почепських козаків, котрий не бажав втрачати волю та «крепиться» за хазяйством могутнього фаворита [6, арк. 30].

Брати Олексій та Прокоп Кудаги, теж козаки з села Сенникова, з тієї ж причини втратили вітряки та кам'яний дім. Після того, як господарі навідріз відмовилися служити Меншикову, їх залишили ні з чим, передавши майно якомусь почепському міщанину [6, арк. 31].

Зустрівши на шляху слугу багатого козака Дмитра Рославця, Михайла Ячова, Ілейко силою забрав у нього коня, і, не задовольнившись цим, наказав своїм людям бити його батогами. Після «батожного бою» він не відпустив слугу, а забрав з собою, утримуючи в полоні. Таким чином Ілейко хотів вимагати гроші з його хазяїна. Слуги Меншикова шукали Рославця по всіх усюдах, та він, швидше за все, переховувався. Не знайшовши його, Ілейко взяв Ячова під караул. «У колодках, под караулом, Илейко ломал мне сам руки, и на колу вместо кобылы звесивши, мордовал, все допытывался, где твой пан, кажи куда он поехал... В колодках, под караулом запровадил мене в Почеп... где удерживал три недели» – зізнавався слідству Михайло Ячов [6, арк. 31–32].

З 1725 р. Ілейко числиться в документах як значковий товариш [6, арк. 55]. Він продовжував чинити розправи над місцевим населенням, віднімати земельні наділи та вдаватися до справжнього терору у справі повернення козаків у підданство до свого хазяїна. Відомості про нього зникають з документів близько 1727 р. – швидше за все, це було пов'язано з завершенням політичної кар'єри Меншикова. Але весь час до свого зникнення Ілейко вигравав судові справи, і його так і не було покарано.

Отже, діяльність Якова Ілейка є яскравою сторінкою в історії протистояння козацької старшини, вільних козаків та посполитих людей активній експансії з боку князя Меншикова. Ілейко був типовим представником адміністративної системи, утвореної князем для управління його численними вотчинами, їх поступового збільшення та утримання місцевого населення в покорі. Особливу ж цікавість становить той факт, що Ілейко, як і багато представників меншиковського управлінського апарату, був вихідцем з місцевих жителів і сам належав до козацтва.

Його приклад дозволяє досліднику поглянути на Почепську справу з принципово нової точки зору – адже локальні особливості процесів, які відбувалися у 20-ті рр. XVIII ст. на землях, що належали Меншикову, фактично досі не досліджені.

### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Есипов Г. Тайная канцелярия. Из дел Преображенского приказа и Тайной канцелярии. / Г. Есипов. – СПб.: Издательский дом «Авалонь», Издательская группа «Азбука-классика», 2010. – 480 с.
2. Павленко Н.И. А.Д. Меншиков / Н.И. Павленко. – М.: Наука, 1981. – 198 с.
3. Троицкий С.М. Русский абсолютизм и дворянство XVIII в. / С.М. Троицкий. – М.: «Наука», 1974. – 395 с.
4. Центральний Державний Історичний Архів в місті Києві (далі ЦДІАК). – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 309.
5. ЦДІАК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 864.
6. ЦДІАК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1047.

### REFERENCES

1. Esipov H. Taynaya kahtseliarya. Iz del Preobrazhenskogo prikaza i Taynoi kahtseliarii. / H. Esipov. – SPb.: Izdatelskiy dom «Avalon», Izdatelskaya gruppa «Azбуka-klassika», 2010. – 480 s.
2. Pavlenko N.I. A.D. Menshikov. / N.I. Pavlenko. – M.: Nauka, 1981. – 198 s.
3. Troitskiy S.M. Russkiy absolutizm I dvoryanstvo XVIII v. / S.M. Troitskiy. – M.: «Nauka», 1974. – 395 s.
4. Tsentralnyy Derzhavnyy Istorychnyy Arkhiv v misti Kyivy (dali CDIAK). – F. 51. – Op. 3. – Spr. 309.
5. CDIAK. – F. 51. – Op. 3. – Spr. 864.
6. CDIAK. – F. 51. – Op. 3. – Spr. 1047.

### **Филипова А. «Протекциант» князя Меншикова Яков Ілейко: лицо русской администрации в Украине после Северной войны.**

*В статье на примере деятельности смотрителя вотчин князя А.Д. Меншикова Я. Илейка рассмотрены особенности русской администрации земель, которые принадлежали знатным вельможам и государственным деятелям из окружения царя Петра I. Проанализирован ряд малоизвестных архивных документов, основную массу которых составляют судебные дела по челобитным населения Почепской и Бакланской сотен. В челобитных выражались жалобы на злоупотребления администраторов Меншикова.*

*В начале XVIII ст., а в особенности – после разгрома войск шведского короля Карла XII под Полтавой в 1709 г., русские землевладельцы начали обращать внимание на украинские территории и проявлять заинтересованность в овладении ими. Земельные наделы на территории тогдашней Гетманщины раздавались царем в награду за различные заслуги перед государством. Тем не менее, имели место и незаконные захваты территорий, а также насилие над местным населением с целью наживы, что приводило к серьезным конфликтам между посполитыми людьми и казаками с одной стороны, и российскими управленцами – с другой.*

**Ключевые слова:** А.Д. Меншиков, русская администрация, Почепская сотня, Бакланская сотня, Почепское дело, Мекленбургский полк.

### **Filipova A. Prince Menshikov's «Protektsiant» Jacov Ileyko: the face of the Russian administration in Ukraine after the Great Northern War.**

*In the article on the example of the superintendent of Prince A.D. Menshikov Jacov Ileyko estates the peculiarities of Russian administration of lands belonged to the noble lords and statesmen from the environment of Tsar Peter I. It analyzed a number of little-known archival documents, which constitute the bulk of litigation on a petition of the population of Pochep and Baklan hundreds. The petitions were expressed complaints of Menshikov administrators's abuse.*

*At the beginning of the XVIII century, and especially - after the defeat of the troops of the Swedish king Charles XII at Poltava in 1709, Russian landlords began to pay attention to the Ukrainian territory and to show interest in learning them. Land plots on the territory of the Hetmanshchina were rewarded by the Tzar for the various services to the state. However, there were also illegal seizure of territory, as well as violence against the local population for the purpose of profit, which led to serious conflicts between the pleasant men and the Cossacks on the one hand, and Russian managers – on the other.*

**Keywords:** *A.D. Menshikov, the Russian administration, the Pochep hundred, the Baklan hundred, Pochep case, Regiment of Mecklenburg.*

Одержано 4.04.2016

УДК 94: [336.74:316.343:63-051-058.12 (477.74) «26» М

**Олександр Михайлов**  
(Ізмаїл)

## ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДВОРЯН БЕССАРАБСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В СФЕРІ ДРІБНОГО КРЕДИТУ

*У статті розглянуто основні форми допомоги поміщицької верстви утворенню кредитних товариств на території Бессарабії. Виокремлено потреби сільського населення у вчасному та сприятливому кредитуванні. Зосереджено увагу на адміністративній роботі дворян у цьому напрямку. Представлено важливі компоненти співробітництва повітових і губернських органів влади; клопотання перед урядом про відкриття кредитних товариств. Окрема увага приділяється двосторонній взаємодії нобілітету та земських кас губернії; висвітлюються деякі приклади позарегламентного кредитування цих установ. Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що до цих пір ми не маємо комплексної роботи, яка б висвітлювала внесок дворянства Бессарабської губернії у становлення та розвиток кредитно-банківської системи регіону. Недостатньо розкрита активність нобілітету в сфері дрібного кредиту. В даній статті зроблена спроба дослідити окремі питання організації та функціонування установ дрібного кредиту. Зокрема, досліджено, що відкриття значної кількості установ короткострокового кредиту стало можливим завдяки клопотанням аристократії, яка була представлена в губернських та повітових адміністраціях.*

**Ключові слова:** *дворянство, кредитне товариство, земська каса, позика, вклад, Бессарабська губернія.*

Сьогодні активно розвивається такий напрям наукових досліджень як регіональна історія. Вивчення окремих аспектів історії Бессарабської губернії, особливо ролі дворянства в розвитку дрібного кредиту, дозволяє представити тогочасний економічний і соціальний розвиток регіону. Кращі зразки кредитної діяльності минулого можуть бути використані в умовах нашого часу.

Хоча питання кредитної активності дворянства Бессарабії порушувалося багатьма дослідниками, на сьогоднішній день воно є недостатньо вивченим. До публікацій радянського періоду відноситься монографія Д.Є. Шемякова [11], який дав вагому статистичну інформацію щодо діяльності установ дрібного кредиту. Змістовними, на наш погляд, є розвідки сучасних українських учених, котрі досліджують різні аспекти роботи кредитних установ та нобілітету. Значну цінність для розробки даної тематики становить дослідження Л.Ф. Циганенко [10], в якому приділяється увага торговій і кредитно-фінансовій діяльності дворянства Бессарабської губернії. Загальну характеристику тогочасного розвитку дрібного кредиту та банківської системи в Україні надають дослідження Т.А. Балабушевича, В.Д. Барана, В.К. Барана та інших [4].